

FØRSTEFØDTLÆSTADIANERNES SELVREPRESENTASJON. EN ANALYSE AV TO BROSJYRER

Bengt-Ove Andreassen

I denne artikkelen er det en læstadiansk gruppes mediering av seg selv i egenproduserte brosjyrer det handler om. Læstadianismen er en konservativ form for kristendom som henter sitt utspring fra en kirkelig vekkelse rundt presten Lars Levi Læstadius på midten av 1800-tallet i Nord-Sverige. I dag finnes den i en rekke ulike grupperinger. På Nordkalotten har læstadianerne holdt fast på tilhørigheten til de respektive nasjonale statskirker. Fra tusenårsskiftet har imidlertid en av de mange læstadianske grupperingene, de såkalte ”førstefødtlæstadianerne” (også kalt ”de førstefødte”), begynt å utføre ritualer som tidligere har vært forstått som kirkelige handlinger – dåp, nattverd og konfirmasjon – i sine egne samlingshus. Det representerer noe nytt i bevegelsen. Torgeir Nordvik (2013, in press) har vist i en analyse av korrespondanse mellom de førstefødte og biskopene i Nord- og Sør-Hålogaland hvordan de kirkelige ritualene framtrer som kontroversielle berøringspunkter mellom kirken og de førstefødte i perioden 2000-2004. Konkret handler det om at de førstefødte i denne perioden tar ritualene ut av kirken og inn i bevegelsens egne forsamlingshus. Her forrettes de av deres egne predikanter. Det vil si lekpredikanter utpekt av forsamlingen. Samtidig ønsker de førstefødte fremdeles å være medlemmer av Den norske kirke, paradoksalt nok.

I lys av en slik bakgrunn, retter denne artikkelen seg mot to brosjyrer utgitt av de førstefødte i 1992 og 2010. Ved en diskursanalytisk inspirert nærlesning av tekst, søker artikkelen å undersøke de førstefødtes selvrepresentasjon i disse brosjyrene. En målsetning er å undersøke om og eventuelt hvordan de førstefødtes selvrepresentasjon har endret seg i perioden mellom de to brosjyrene. Et hovedargument er at gruppens mediering og italesettelse av seg selv som gruppe i 2010 preges av begreper og terminologi som tidligere har vært forbeholdt Den norske kirke. Derfor bør de førstefødtes selvrepresentasjon analyseres i et interdiskursivt perspektiv (Fairclough 2003), for å vise hvordan selvrepresentasjonen oppstår i forhold til konkrete referansepunkter. Den norske kirke framstår i 2010-brosjyren som et viktig referansepunkt både implisitt og eksplisitt. Utviklingen i de førstefødtes selvrepresentasjon i perioden fra 1992 og fram til 2010, reiser også spørsmålet om den endrede selvrepresentasjonen peker mot en mulig løsrivelse fra statskirken og etablering av en egen selvstendig religiøs organisasjon.

Teoretiske perspektiver: Religion er mediering

Å se religion i lys av ulike perspektiver på mediering, er et stadig mer etablert grep innenfor religionsvitenskapen. Et grunnleggende perspektiv er at religion er et menneskelig og kulturelt fenomen og derfor eksisterer gjennom menneskelig mediering (Stolow 2005). Sagt med andre ord: Dersom det ikke er mennesker som medierer religion på

ulike måter, ville ikke visst noe om fenomenet religion. Mediering handler da om hvordan mennesker setter ord på og forklarer de mange fenomener og forestillinger som inngår i det akademiske religionsbegrepet. Studiet av religion handler slik sett om å analysere de meningskonstruksjoner som ligger i menneskers mediering av religion. I religionsvitenskapen understrekes det derfor at det er den menneskelige medieringen av religion som kan studeres, siden religion – forstått som en forestilling om det transcendentale eller utenom-menneskelige – ikke kan gjøres til gjenstand empiriske undersøkelser.

Mediering av religion kan skje på mange måter. En av de vanligste er i form av en tekst. Vi har alle trolig en gang blitt tilbudt et lite hefte eller en brosjyre på gaten eller av noen som har ringt på hos oss hjemme. Mange vil umiddelbart tenke på *Vakttårnet* som Jehovas vitner deler ut. Andre har kanskje nylig blitt tilbudt et hefte med kort informasjon om islam eller bahai. Slike hefter og brosjyrer er vanlige og distribueres over en bred skala. Leser man litt i dem, ser man at det er et komprimert og normativt språk som vil dytte deg og dine tanker i en bestemt retning slik at du må tenke en ekstra gang gjennom livet ditt. Klarer brosjyrene det, har de oppnådd intensjonen. Selv om du legger bort brosjyren før du er kommet til side to, har du allerede fått en bevissthet om at nettopp den religiøse gruppen eksisterer og at de tilbyr en tolkning av tilværelsen som de mener er aktuell for nettopp deg. Religiøse, forkynnende brosjyrer er derfor gode eksempler på tekster som er kalt for ”push media” i religionsvitenskapen (Hoover 2008)

Når ulike typer tekster omtales i religionsvitenskapens faglitteratur, dominerer fremdeles gjerne omtalen av typiske religiøse tekster som bibelen, upanishadene eller antikke tekster (jf. Gilhus 2006, 2011; Lincoln 2012). For religionsforskningen er mangfoldet av hefter og brosjyrer som religiøse grupper produserer en interessant, men nokså lite brukt kilde. De kan imidlertid knyttes til en type kilder som religionsforskere har vektlagt i nyere trender innenfor religionsforskning, sammen med internett, kroppsmodifikasjon eller andre artefakter (jf. Hoover 2006; Meyer 2009; Morgan 2008). Menneskets kommunikasjon med det religiøse (enten det er forstått som energier, ”det hellige”, åndelige eller guddommelige) har alltid blitt uttrykt gjennom det talte språk (for eksempel som fortelling), tekster, ritualer, bilder og ikoner, arkitektur, musikk, røkelse, klær, relikvier og andre gjenstander, eller modifisering av kropp på ulike måter. Det er gjennom slike former for mediering at religion kan formidles og italesettes. Og det er slike ulike former for mediering som er religionsvitenskapens empiri.

Ser vi nærmere på brosjyrer fra religiøse grupper, framtrer de ofte som kontekstløse og med et innhold som er vanskelig å trenge gjennom. Det er ikke alltid en klar avsender, en datering, et publiseringssted, eller hva innholdet i brosjyren egentlig refererer til eller retter seg mot. Brosjyrer fra kristne og islamske grupperinger preges gjerne av en rekke sitater fra bibelen, koranen eller ulike hadithtradisjoner¹ som bidrar til å gjøre teksten vanskelig å trenge gjennom. Fra et religionsfaglig ståsted er slike brosjyrer og

¹ *Hadith* – er arabisk og oversettes gjerne til norsk med ’tradisjon’. Hadithlitteraturen er samlinger med fortellinger om Muhammeds liv. Fortellingene brukes som supplement til koranen. Det finnes en lang rekke slike fortellinger og det varierer hvilke fortellinger som anerkjennes som riktige.

hefter en interessant kilde til hvordan den enkelte gruppe *medierer* religiøse ideer og seg selv som gruppe. Det vil si hvordan gruppen setter ord på og forklarer sentrale lærespørsmål, hvordan de forholder seg til dem i det sosiale liv, og presenterer seg selv og som gruppe.

I forskningssammenheng må brosjyrer og lignende tekster analyseres med kildekritisk omhu.. Tekstene er som regel et uttrykk for hvordan en gruppe *ønsker* å bli oppfattet. Det er en beskrivelse av en ønsket tilstand, og ikke nødvendigvis av slik situasjonen faktisk er. Et annet viktig moment er spørsmålet om hvem som står bak denne italesettelsen: Hvem er i posisjon innenfor en gruppe til å definere og formidle hva gruppen som helhet står for? Ofte er det gruppens ledere som står bak tekster som skal formidles - både internt og eksternt. Slike tekster er dermed ofte uttrykk for en *elitereligion* eller *religion ovenfra*. De sendes trolig sjelden eller aldri ut på høringer eller legges fram for diskusjon, men presenteres for gruppens øvrige medlemmer. Slike tekster må derfor også knyttes til det man innenfor religionsvitenskapen kaller for representasjoner av religioner.

Stilt overfor de konkrete brosjyrene som omtales i denne artikkelen, synes det som om vi her står overfor brosjyrer som er forfattet av gruppens ledere; mannlige predikanter. Brosjyren fra 1992 kan knyttes til en spesifikk predikant, mens 2010-brosjyren er undertegnet gruppens offisielle navn (se nedenfor). Når vi kun forholder oss til teksten slik de framstilles i brosjyrene, uten å vite noe om tilblivelseshistorien, må vi derfor ta det forbehold at dette er tekster som uttrykker en elitereligion ved å være predikantenes italesettelse av hvordan de førstefødte ønsker å framstå som gruppe.

Den læstadianske vekkelsen bygger på evangelisk-luthersk kristendom med røtter i pietisme og protestantisme. Protestantisk kristendom har vært karakterisert som en storprodusent av ulike medieringsformer, særlig tekstlige (Hofmeyer 2008, 200-201). Behovet og bakgrunnen for denne produksjonen kan sies å være todelt. For det første handler det om å ta på alvor misjonsbefalingen i Matteusevangeliet (28, 18-20) om "å gjøre alle folkeslag til disipler". Dernest har også slike tekster hatt en viktig funksjon i forhold til å mediere hver enkelt gruppes egen identitet – enten implisitt eller eksplisitt - for å skille dem fra andre grupper. I dette ligger også at hver enkelt gruppe ofte understreker at nettopp denne gruppen forvalter den riktige forståelsen av religionen (om det er kristendom, islam eller buddhisme). I de førstefødtes brosjyrer uttrykkes dette tydelig.

I læstadiansk tradisjon har selvmediering gjennom tekst vært vanlig helt fra vekkelsen begynte, og det har resultert i en stor tekstproduksjon. Her finnes en rekke ulike tekstlige sjangre, fra brosjyrene som vil bli trukket fram som eksempler i denne artikkelen, til historiske skrifter, postiller, meldingsblader, salmebøker og brevbøker (jf. Andreassen 2011). Siden tusenårsskiftet har også flere læstadianske grupperinger tatt i bruk internett, som også kan knyttes til tekstproduksjon (jf. Campbell 2010), men i 2012 er dette fremdeles et medium som bevegelsen er noe ambivalent til. Det viser seg i svært ulike strategier i bruk (eller ikke bruk) av internett blant de ulike læstadianske grupperingene.

De førstefødte har i 2012 ikke en egen internettside i Norge, Sverige eller Amerika, men det eksisterer en finsk side rettet mot en spesifikk finsk kontekst (jf. Andreassen 2012).²

Tekstlig mediering som kilde: Førstefødtlæstadianernes brosjyrer

Denne artikkelens empiri er to brosjyrer utgitt av “de førstefødte” eller “den førstefødte forsamling”. Brosjyrene er utgitt med atten års mellom rom, i 1992 og 2010. De gir en kortfattet presentasjon av de førstefødte; sentrale lærespørsmål, organisasjonsform og hva det vil si å være kristen (i form av førstefødtlæstadianer). Brosjyrene synes primært å være skrevet for utenforstående. De presenteres mer detaljert nedenfor.

Som tekstlig mediering er naturlig nok ikke brosjyrene skrevet med tanke på å være kilder for forskning. Kilder er aldri kilder i seg selv og brosjyrene som analyseres og drøftes i denne artikkelen er *konstruert* som kilder. Kildenes kvalitet måles etter deres relevans i forhold til et forskningsspørsmål. Konstruksjonen av en kilde som kilde har som mål å få et forskningsobjekt til å tre fram i en form som kan iakttas og analyseres. I forlengelsen av de innledende presiseringer om religion som mediering, ses brosjyrene som eksempler på førstefødtes mediering av egen identitet som religiøs gruppe. Brosjyrene er kilder til de førstefødtes selvrepresentasjon. Tidsspennet mellom brosjyrene også kan si noe om endring og utvikling i de førstefødtes egen italesettelse og mediering av seg selv.

Omtalen av tekstene som brosjyrer, bygger på en etablert forståelse av brosjyren som en kort trykket tekst i et relativt lite format med en hensikt om å spre informasjon. Brosjyrer er ofte brukt av en avsender for å gi en presentasjon av seg selv, et emne eller et produkt med en målsetning om å opplyse eller påvirke leseren, noe som ofte medfører et konsist og normativt språk. De kan dermed karakteriseres om et såkalt “push”-medium, som vil påvirke leseren i en bestemt retning (Hoover 2008).

Brosjyrene det refereres til her, er produsert av de førstefødte. Det betyr at brosjyrene kan karakteriseres som en primærkilde (Kjeldstadli 1993, 169-170). De synes å være en omtale av hele gruppens religiøse identitet og selvrepresentasjon til lesere utenfor gruppen. Tekstene har derfor etter all sannsynlighet vært diskutert internt blant gruppens predikanter, og “de eldste”³ før publisering, uten at det uttrykkes i tekstene. Det brukes en gjennomgående kollektiv terminologi som “oss”, “vår” og “vi” gjennom begge brosjyrene. Det er en offisiell italesettelse av de førstefødtes identitet og læreforståelse, noe som gir grunn til å anta at brosjyrene primært er utformet av predikanter og slik sett representerer en eliteforståelse. Som kilde sier ikke brosjyrene noe om hvordan det gjengse forsamlingsmedlem forstår og/eller italesetter førstefødtes identitet eller om brosjyrene gjør det på en måte som alle førstefødtlæstadianere kan identifiseres seg med.

² Når det gjelder internett er det viktig å poengtere at mange førstefødtlæstadianere selvsagt har tilgang til og bruker internett, både privat og i jobbsammenheng. Det finnes likevel ikke en offisiell hjemmeside for de førstefødte der de presenterer seg selv, slik de gjør i brosjyrene. Man kunne tenke seg at i 2010 ville det være både enklere og billigere å lage en hjemmeside for å presentere den samme informasjonen som i brosjyren, og at en slik nettside ville nå flere enn en trykket brosjyre. Når det ikke er gjort, handler det trolig om usikkerhet og et ambivalent forhold til internett som medium (jf. Andreassen 2012).

³ Om status og forståelse av ”de eldste”, se Andreassen (2011).

Som trykket tekst ligner en brosjyre et lite blad eller hefte, og gjerne med en iøynefallende design. De førstefødtes brosjyrer er imidlertid enkle når det gjelder layout. Det er brukt farger kun på forsiden (se bilder), og de inneholder ikke bilder eller illustrasjoner i særlig grad. Der illustrasjoner forekommer er det enkle illustrasjoner i svart/hvitt.

Sjangeren brosjyre signaliserer at dette er skrifter som er ønsket distribuert. De førstefødte står likevel ikke på gaten og deler ut brosjyrene eller går rundt og legger dem i postkasser. I 1992-brosjyrer gjøres det klart at den er skrevet fordi de førstefødte har fått flere henvendelser fra skoleelever med ønske om informasjon. Det er den eneste opplysning brosjyrene sier om målgruppe og en mulig distribusjon. Det synes derfor som distribusjonen ikke er veldig stor, og for å få brosjyren må den etterspørres eller den kan fås på ett av de førstefødtes samlingshus.

Analyse: nærlesing for å avdekke tekstens interne og eksterne relasjoner

Analysen i denne artikkelen er inspirert av en diskursanalytisk nærlesing av tekst (Gill 2000, 178). To nokså små brosjyrer er i utgangspunktet et lite materiale for en diskursanalyse (jf. Hjelm 2011), og analysen av brosjyrene inngår i et arbeid med en større tekstkorpus (jf. Andreassen 2011, 2012; Nordvik 2013, in press) der brosjyrene har trådt fram som interessante og relevante tekster. Det gis ikke en inngående presentasjon av hvert enkelt steg i analysen, siden hovedfokus og målsetning er å si noe om hvordan innholdet i brosjyrene som helhet gir innhold til de førstefødtes mediering av seg selv. Det kan gjøres uten detaljbeskrivelser av analysen. Samtidig presenteres utdrag som gir innblikk i tekstene for å eksemplifisere hvordan de skaper mening.

I diskursanalyse av tekst skilles det mellom en teksts eksterne og interne relasjoner (Fairclough 2003). Tekstens *eksterne relasjoner* handler om å identifisere tekstens relasjoner til sosiale praksiser og sosiale strukturer, mens de *interne relasjonene* handler om semantiske, grammatikalske, leksikale og fonologiske relasjoner i teksten (ibid., 36). Min nærlesing av tekst har tatt utgangspunkt i og vektlagt *semantiske relasjoner* mellom utsagn og begreper i teksten. Jeg har gjennom den semantiske orienteringen begynt i tekstens interne relasjoner for slik å kunne identifisere og kartlegge det begrepsnettverk som omgir de førstefødtes omtale av seg selv. Begrepene “samling”, “forsamling”, “menighet”, “menighetsarbeid” og “gudstjeneste” tillegges vekt og illustrerer betydningsrelasjoner som er viktig i de førstefødtes mediering av seg selv.

De *eksterne relasjonene* i teksten knyttes her til innrammingen i andre diskurser. Brosjyrene er utformet i en norsk kontekst.⁴ Tekstene preges like fullt av at de førstefødte er en internasjonal gruppe med en overnasjonal ledelse. Samtidig er de førstefødte i Norge medlemmer av Den norske kirke. De førstefødtes mediering av seg selv er dermed innleiret i flere diskurser: En nasjonal og trans-nasjonal *læstadiansk diskurs*, og en nasjonal *kirkelig diskurs*. Dette kan betegnes som en interdiskursivitet i Faircloughs (2003, 37) forstand. Det betyr at brosjyrenes innhold knyttes til en diskurs utenfor

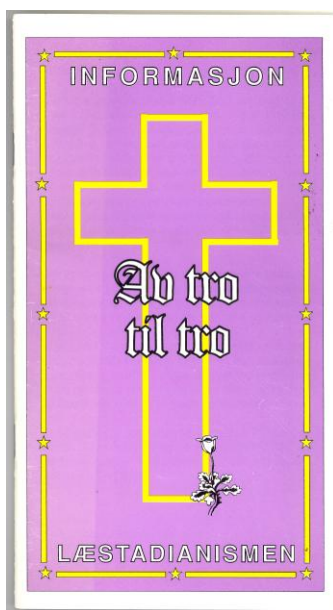
⁴ Det finnes for øvrig lignende brosjyrer på svensk og finsk. Hovedinnholdet er for en stor del det samme, men brosjyrene er tilpasset og spisset mot den nasjonale kontekst de er skrevet for.

teksten, til sosiale praksiser og strukturer, men som ikke eksplisitt uttrykkes. Fairclough understreker også at teksters interne relasjon preges av de forbindelser som gjøres eksplisitt i teksten ('relations in praesentia') og hvordan de interne relasjonene også gir og får mening fra eksterne relasjoner, dens interdiskursivitet, som er implisitt ('relations in absentia'). I 2010-brosjyren er for eksempel korrespondansen og debatten om kirkelige ritualer mellom de førstefødte og biskopene i Nord- og Sør-Hålogaland i perioden 2000-2004, som Nordvik (2013, in press) har analysert, noe som ligger implisitt i teksten, 'in absentia'. Kjennskap til forhandlingene og diskusjonene med Den norske kirke viser at de førstefødte ikke baserer seg på et plutselig innfall når de omtaler egne møter (samlinger, forsamlinger) som "gudstjenester" fra 2010. Det ligger en prosess over flere år bak valget om å bruke begrepet "gudstjeneste".

Analysen og nærlesingen har slik sett gått fra den interne semantiske analyse, til en analyse av tekstens eksterne og interdiskursive relasjoner.

Brosjyre 1: Av tro til tro (1992)

Brosjyren *Av tro til tro* ble publisert i 1992 og utgitt på Fjell utenfor Bergen. Den er lys lilla og har et gult rammekors som også danner en bakgrunn for tittelen. På forsiden står overskriften "Informasjon", i midten tittelen *Av tro til tro*, og nederst "Læstadianismen". Forsiden signaliserer dermed tydelig hva det skal informeres om, men først på side fire, under overskriften "Historikk", presiseres det at "dette informasjonsheftet spesifikt handler om de førstefødte læstadianerne."

I forordet (3) heter det at bakgrunnen for heftet er spørsmål om informasjon:

Vi har hatt spørsmål etter brosjyrer eller undervisningsmateriell. Først og fremst er det skoleungdom, men også andre vil ha rede på hva vi står for. Vi får spørs-

mål om vi hører til en sekt, - om vi tror på Jesus, og – om vi er medlemmer av Statskirken.

Brosjyren er slik sett et resultat av eksterne henvendelser til de førstefødte om informasjon. Heftet er skrevet av predikanten Fridtjof Apelthun⁵ og utgjør 32 sider, inkludert en liten litteraturliste.

Tekstens interne relasjoner og intertekstualitet domineres av bibelsk symbolspråk og en rekke bibelsitater. Det er referanser til 46 ulike skriftsteder i bibelen, 7 henvisninger til Luther eller lutherske bekjennesskrifter og 4 kirkehistoriske verker. Disse brukes for å skrive de førstefødte inn i en lang kristen tradisjon som kan føres tilbake til “urmenigheten”. Målsetningen synes å være å vise hvordan den førstefødte forsamling er de rette forvaltere av kristendommen etter mønster fra det som var praksis på Jesu tid.

Det nokså høye antallet bibelreferanser og -sitater gir brosjyren periodevis en andaktsform som er nokså typisk for skrifter utviklet av kristne grupperinger. Bibelsitatene knyttes også til sosiale praksiser og legitimering av disse. For eksempel i kapittelet som heter “Troens frukter”, om viktigheten av syndsbejelse til en medkristen (23, Jak. 5, 16),⁶ at de tar avstand fra verdslig underholdning og sport (25, Jak. 4, 4), at kvinner dekker håret i forsamlingen (28, 1. Kor. 5-10), og kritikk av kvinnelige prester (29, 1. Tim., 3, 12), for å nevne noe. Dette er tema som viser at de førstefødte framstår som en kristen konservativ gruppe med tydelige røtter i europeisk vekkelseskristendom. Disse temaene vil ikke bli ytterligere drøftet i denne omgang.

De læremessige poengteringene bidrar også til å skille de førstefødte fra andre læstadianske grupperinger. Dette underbygges blant annet når det heter:

Det er ikke nok å tilhøre den læstadianske, herrnhutiske eller lutherske lære, vi må være kommet til ”de førstefødtes menighet” der Jesus styrer med sin levende lære. I denne menighet må alle være om de har tenkt seg til himmelen (9).

Det tas slik avstand til øvrige læstadianske grupperinger, og viser et tydelig soteriologisk-ekklesiologisk perspektiv som gjerne forbindes med de førstefødte (jf. Andreassen 2011). Frelsen (soteriologien) er forbeholdt dem som tilhører den førstefødte menighet og det er innenfor disse rammene (ekklesiologien) – de førstefødtes menighet - at frelsen finnes. De eksterne relasjonene i teksten og brosjyrens interdiskursivitet blir ikke mer eksplisitt enn dette, eller når det innledningsvis under overskriften “Historikk” nevnes at “Dessverre har den læstadianske bevegelsen i tidens løp delt seg i flere fraksjoner” (4) og at heftet handler om de førstefødte læstadianere. Teksten preges nok

⁵ Fridtjof Apelthun (1922-) var en av grunnleggerne av de førstefødtes forsamling i Bergen. I følge Kristiansen (2004, 12) ble Apelthun “vakt” og fant tilhørighet blant de førstefødte på 1940-tallet og virket senere som predikant.

⁶ Sidetallet i parentesene referer til spesifikk side i brosjyren og til det skriftsted i bibelen som det henvises til.

noe av at den er skrevet som en generell informasjon som også skoleungdom skal ha nytte av.

Brosjyre 2: Læstadianismen – en levende vekkelsesbevegelse (2010)

Denne brosjyren er med sine tolv sider av atskillig mindre omfang enn *Av tro til tro*. Den har en lys grønn forside der tittelen er påskrevet i sort farge, og med Læstadius-valmuen som eneste øvrige illustrasjon. Den har ingen enkeltforfatter, men som utgiver oppgis ”Den opprinnelige Apostolisk Lutherske Førstefødtes forsamling i Norge”. Brosjyren er datert 2010-02-01, men det oppgis ikke utgivelsessted. Det vises ikke til en bakgrunn for heftet eller om det er tenkt til en spesiell målgruppe, slik det gjøres i *Av tro til tro*. På side 1, ovenfor innholdsfortegnelsen, skrives det ”En kort orientering om De førstefødtes menighet og dens virksomhet”.

Brosjyren innledes med henvisning til misjonsbefalingen:

Slik har den [kristendommen] også gått, fra apostlene som de første budbringerne, via små vekkelser eller også store reformasjoner frem til i dag. Gud har alltid hatt omsorg for sin yngste skapning, med fornyede vekkelser når mørket så ut til å ville overta. Slik sendte han en ny vekkelse for ca. 150 år siden, en vekkelse som fulgte sporene til apostlene, Hus, Luther, m.fl., en gammel lære som består for evig. Det er om denne vekkelse vi vil fortelle i dette heftet. Ta deg tid til å lese igjennom det og se at den apostoliske kristendom fortsatt er levende og i full virksomhet (3).

På samme måte som i *Av tro til tro* knyttes en forbindelse til “urmenigheten”, fra apostlene og frem til i dag. Mottakerne er i denne brosjyren et åpent “deg”, og er mer direkte i stilen enn *Av tro til tro*. Også denne brosjyren må kunne karakteriseres som typisk for tekster som publiseres og spres av kristne grupperinger som et ledd i arbeidet med misjonsbefalingen. En viktig del av slike tekster er å skrive seg inn i en kristen tradisjon som representerer den opprinnelige eller autentiske variant, “den kristendom som skulle gå sin gang helt til tidens ende”, som det formuleres i heftet. I innledningen beskrives den læstadianske vekkelser som en slik opprinnelig kristendom, og innledningen avsluttes med å presisere: “Nå i vår tid har også mennesker i Russland og i de baltiske statene tatt imot denne opprinnelige lære og kristendom” (3).

I løpet av de neste fire sidene (fra 3-7) gjøres det kort rede for den læstadianske vekkelser historie og utbredelse lik den i *Av tro til tro*. Under overskriften “Vår tro” kommer også det soteriologisk-ekklesiologiske perspektivet til syne. Her understrekes det at læstadianismen “er ingen ny lære”, og det framholdes at mennesket er underlagt arvesynden: “Alt vi gjør er besmittet av synd. I sin uomvendte tilstand er mennesket derfor et ulykkelig og fortapt vesen” (7). Dette følges opp med en henvisning til at Gud, ved Den Hellige ånd, kan fastholde og forlate menneskets synder:

Oppdraget og makten til å forlate synder har Jesus lagt i sin menighet her på jorden. Av Guds store nåde har vi fått komme til denne menighet der vi har fått våre synder tilgitt. (7)

Med henvisning til et sitat av Luther heter det videre:

Selv om makten til å forlate synder bare tilhører Gud, så bør vi likevel vite at Han utøver denne makt gjennom dette utvortes embete som Kristus kalte sine apostler til.

Luther sier også at denne makt er høyere enn all annen makt på jorden, og at Jesus hermed har innviet alle kristne til prester for at vi skal forkynne syndenes forlatelse for hverandre. I vår menighet predikes derfor omvendelse til alle som lever i vantro og synd, men også Guds nåde og en fullkommen tilgivelse i Jesu navn og blod til alle som angre sin synd.

Dette vitnesbyrd om syndenes tilgivelse får vi høre av våre predikanter når de forkynner Guds ord. (8)

Slik tekstutdragene viser, trekkes en rød tråd fra Jesu tid og når han gav menneskene Den Hellige ånd, til Jesu apostler og kirkefedre som Hus og Luther, og helt fram til den førstefødte forsamlings predikanter i dag. Den førstefødte forsamling, og deres predikanter, framstilles som den samme og som synonymt med “Jesu menighet”. Det er her at mennesker kan få sine synder forlatt.

Det understrekes riktignok at syndenes tilgivelse også kan fås hos “andre medkristne”, ikke bare hos predikantene. I sitatet overfor understrekes det at ”Jesus hermed har innviet alle kristne til prester”, noe som peker mot “det alminnelige prestedømme”, et

kjent motiv i evangelisk-lutherske vekkelsesbevegelser med røtter i pietismen (Gilje og Rasmussen 2002, 307; Meistad 2000, 190). Forståelsen ble først presentert av Luther, men videreført av Spener på 1600-tallet. Det grunnleggende motivet var at alle som er døpt er prester og kan ta initiativ til å bringe Guds ord ut. Både i kirken, som “saltet i kirken” som bringer kirken fram mot forbedring, og ut til folk flest.

Mye av innholdet er likt i store deler av de to brosjyrene. Formen er like fullt noe ulik og indikerer (og viser) at det er ulike forfattere som står bak brosjyrene. Presentasjonen av de førstefødte signaliserer like fullt tydelig bakgrunnen i en kirkelig vekkelsesbevegelse som tydelig markerer forskjell fra andre læstadianske grupperinger. Kirken kritiseres, men samtidig som det understrekes at de førstefødte tilhører statskirken i begge brosjyrene.

Der teksten i *Av tro til tro* har gjennomgående mange referanser til bibelen, er det bare tre slike henvisninger i 2010-brosjyren. I tillegg kommer to referanser til Luther. Det bidrar til å gi teksten et nokså annet preg. Der *Av tro til tro* har et tydelig andaktspreg ved å tilby mange og normative tolkninger av sentrale skriftsteder, så er 2010-brosjyren mer orientert mot en historisk og deskriptiv framstilling. Den gir like fullt en tydelig normativ presentasjon av kristendommen og den læstadianske vekkelsens historie, som på sett og vis har samme hensikt som *Av tro til tro*, nemlig å framstille de førstefødte som de rette forvaltere av kristendommen. Det gjøres med færre eksplisitte interne og eksterne relasjoner i teksten. Det er ingen eksplisitt polemikk mot andre læstadianske eller kristne grupperinger, eller mot kirken, som i *Av tro til tro*.

Forskjeller og nye begreper ‘in praesentia’

På side ni i 2010-brosjyren kommer vi til overskriften “Våre gudstjenester”. Fra denne overskriften og ut brosjyren trår en ulik begrepsbruk fram i brosjyrene. Begrepene som er ‘in praesentia’ i teksten gis en ny ramme gjennom overskrifter som “våre gudstjenester” og “menighetsarbeid”. Overskriftene i de to heftene gir en indikasjon på at presentasjonen de førstefødte gir inneholder mye likt: Først gis en kort presentasjon av vekkelsens historie, før tekstene går inn på lærespørsmål og forsamlingsliv. Det er i presentasjonen av forsamlingslivet at forskjellene ligger. Selvrepresentasjonen av egen organisasjon og gruppeidentitet synes å ha endret seg i de atten årene mellom de to brosjyrene, mens de sentrale lærespørsmålene synes uendret. Det kan dermed synes som om de førstefødte framstiller egen lære som stabil og uforandret, mens konteksten utenfor forsamlingen er endret. Det synes å resultere i at de førstefødte i 2010 bruker en endret kontekst til legitimere endret praksis i egne forsamlinger.

Overskriftene “Våre gudstjenester” og “Menighetsarbeid” i 2010-brosjyren signaliserer en begrepsbruk som er ny blant førstefødtlæstadianerne. I læstadiansk sammenheng har det vært vanlig å bruke betegnelser som “forsamling”, “samling” og “vekkelse” i ulike varianter. Det kan underbygges med referanse til interne skrifter i ulike sjangre (se for eksempel Pietiläinen 1966; Karlsen 1986). Et interessant trekk er imidlertid at begrepet “forsamling” ikke brukes i brosjyren *Av tro til tro* en eneste gang. “Vekkelse” brukes i noen grad om egen tradisjon, mens “menighet” brukes flest ganger. I tillegg brukes “møte” en gang.

I *Av tro til tro* brukes “menighet” som beskrivelse av de førstefødte. Noen eksempler (mine kursiveringer):

- “[...] i *menigheten* av de førstefødte er dette levende praksis” (8)
- “Det er ikke nok å tilhøre den læstadianske, herrnhutiske eller lutherske vekkelse, vi må være kommet til “de førstefødtes *menighet*” der Jesus styrer med sin levende lære. (9)
- “Sammen med foreldrene har *menigheten* ansvar for å lære dem [barna] “alt det Jesus har befalt oss”” (13)

I 2010-brosjyren brukes “forsamling” som en gjennomgående betegnelse på de førstefødtes egen organisasjon. Det synes i større grad som røttene i en vekkelsestradisjon løftes fram og gjøres enda tydeligere i 2010-brosjyren enn i *Av tro til tro*. “Forsamling” er den gjennomgående termen og forekommer ofte sammensatt med andre ord og viser sentrale betydningsrelasjoner i teksten: Moderforsamling, samlingsdagene, samlingshus, julesamlinger, fellessamlinger, storsamlinger og lokalforsamling.

Semantiske relasjoner i betydningen av betegnelsen “forsamling” i 2010-brosjyren

Forsamling/forsamlingen/samling
(6, 7, 9, 10, 11)

Brukes om betegnelse på måten de førstefødte organiserer sine møter. “Å gå på samling” indikerer å gå på den organiserte samlingen som starter på et bestemt tidspunkt. For eksempel hver søndag kl. 17.

Brukt i bestemt form entall (*forsamlingen*) betegner begrepet *forsamlingen* som organisasjonsform og som består av gruppen av mennesker som går i forsamling. Det er *forsamlingen* som møtes til samling hver søndag.

Brukt i denne formen har også betegnelsen et læremessig og teologisk tilsnitt. *Forsamlingen* har et soteriologisk-ekklesiologisk innhold. Det vil si at frelse er forbehold innenfor rammen av *forsamlingen* (dvs. Den førstefødte forsamling, eller De førstefødtes forsamling).

Moderforsamling
(7, 9)

Betegnelse på det øverste organisatoriske transnasjonale nivå. Det er i Moderforsamlingen i Lappmarken at de autoritative avgjørelser om lærespørsmål tas, gjerne i forbindelse med “julesamlingene” i Gällivare. Moderforsamlingen forstås som geografisk lokalisert i “Lappmarken”, dvs. i Gällivare-området i Nord-Sverige. De ulike lokalforsamlingene forventes å være lojal overfor Moderforsamlingen.

Lokalforsamling (10, 11)	Den enkelte forsamling i ulike lokalsamfunn.
Samlingshus (6)	Den enkelte forsamlings lokale bygg der de førstefødte samles hver søndag. En parallell i kristen tradisjon er de såkalte “bedehus”, men det er en betegnelse som brukes i liten eller ingen grad blant de førstefødte.
Fellessamlinger (9)	Brukes som betegnelse på en periode på ca. to uker der de førstefødte samles i Ofoten og Lofoten hver sommer. Deltakere fra hele landet og fra utlandet. Av og til med predikanter fra “Moderforsamlingen i Lappmarken”.
Storsamlinger (9)	Samlinger (gjerne over en helg) der førstefødte fra flere lokalforsamlinger møtes. Til storsamlingene kommer også utsendte predikanter fra Ofoten og Lofoten (ledende predikanter i Norge) og av og til fra Moderforsamlingen. Storsamlinger arrangeres på varierende steder.
Julesamling (6)	Brukes særlig om en overnasjonal storsamling i Gällivare hver jul. Det er her “Moderforsamlingen i Lappmarken” er lokalisert. Julesamlingen varer gjennom hele julehøytiden, ofte med to samlinger (“gudstjenester”) hver dag som også overføres til samlingshus i andre land. I løpet av julesamlingen diskuterer predikantene lærespørsmål og andre spørsmål. “De eldstes” forståelser og fortolkninger tillegges autorativ vekt.

Oversikten viser at forsamlingsbegrepet inngår i et større korpus av semantiske betydningsrelasjoner som er viktig for de førstefødtes mediering av seg selv. Det synes vanskelig å tenke seg at forsamlingsbegrepet uten videre kan erstattes av “menighet”. Nye begrepskonstruksjoner som “Modermenigheten i Lappmarken”, “julegudstjenester” eller “lokalmenighet” forekommer ikke. Begrepet “menighet” finnes primært brukt i betegnelsen “den førstefødte menighet” i annet tekstmateriale, men er ikke brukt konsekvent. I eldre skrifter finnes både eksempler på betegnelsen “Den førstefødte menighet” (jf. Brevboken av 1966, 5ff) og “De førstefødtes forsamling” (jf. Pietiläinen 1983). Et mønster synes imidlertid å være at “menighet” kun er brukt som en offisiell menighetsbetegnelse når den forekommer, altså “Den førstefødte menighet”. Det forekommer ikke formuleringer som “i denne menigheten” eller “menigheten i Narvik”. I så fall brukes formuleringen “i denne forsamlingen” eller “forsamlingen i Narvik”.

I 2010-brosjyren finnes kun menighetsbetegnelsen brukt på en bestemt måte: “menighetsarbeid”. Begrepssammensetningen framstår som ny hos de førstefødte. Under overskriften “menighetsarbeid” i 2010-brosjyren brukes likevel gjennomgående begrepet

“forsamling”, og ikke “menighet”, når “menighetsarbeidet” konkretiseres. Uttrykket “forsamlingsarbeid” brukes ikke, noe som kunne være nærliggende å tenke siden forsamlingsbegrepet er så innarbeidet som i de ulike variantene nevnt ovenfor. “Menighetsarbeid” er derimot en betegnelse som er innarbeidet i Den norske kirke og brukes der på det øvrige arbeidet til kirken, utenfor gudstjenesten. Når de førstefødte velger å bruke begrepet “menighetsarbeid” har det stor symbolsk betydning.

Ny selvmediering: fra samling til gudstjeneste

Et annet interessant trekk i 2010-brosjyren er at de førstefødte bruker betegnelsen “gudstjeneste” om egen aktivitet. Bruk av denne betegnelsen kommer parallelt med at de førstefødte har begynt med egen sakramentsforvaltning. En ny mediering er dermed neppe tilfeldig, og illustrerer den interdiskursivitet teksten står i. “Gudstjeneste” er et begrep som har vært forbeholdt kirken som institusjon i de nordiske landene. Da læstadianismen oppsto som kirkelig vekkelse på midten av 1800-tallet og spredte seg på Nordkalotten, var det viktig å signalisere at de læstadianske “forsamlingene” eller “samlingene” var noe annet enn en “gudstjeneste” som var i kirkens regi.⁷ De ulike læstadianske grupperingene har vært medlemmer av de respektive statskirker, men framstått som autonome grupper innenfor kirken. De har vektlagt egne forsamlingene i større grad enn den kirkelige gudstjenesten.

Dette faller inn i et mønster som er typisk for vekkelsesbevegelser med pietistiske røtter. Pietismen vokste fram som en fornyelsesbevegelse innenfor luthersk kristendom på 1600-tallet og la vekt på at kristendommen måtte bli “levende” hos den enkelte. Hver kristen måtte tilegne seg kristendommen personlig og la den komme til uttrykk i en from livsførsel.⁸ Den vokste først fram innenfor kirkelige rammer i form av fromhetsgrupper, såkalte *collegia pietatis* (“fromme forsamlinger”). Disse forsamlingene skulle fungere som et slags religiøst kraftsentrum i menigheten, og ble betegnet som *ecclesiola in ecclesia* – den lille kirken i den store. Gjennom lesing av bibel og samtale om Guds ord, skulle det føre til en “levende tro” hos den enkelte. Det å gå til den kirkelige gudstjenesten var i seg selv ikke tilstrekkelig (Rasmussen og Thomassen 2000, 295).

Den læstadianske bevegelsens forankring i pietistisk-luthersk kristendom kommer også til uttrykk i betydningen av *omvendelsen*. Det vil si en erkjennelse av *tro* hos den enkelte som markerte et skille i den enkeltes liv. Omvendelsen symboliserer en ny innsikt og troserfaring som gjenspeiler seg i en endret og forbedret livsførsel. Fortellinger om når noen ble “vakt” eller “kom til tro” er derfor vanlig og viktig i læstadiansk sammenheng. De førstefødte oppfatter derfor forsamlingen som en samling av “vakte kristne”, og i denne kan andre også “komme til tro”. Forsamlingens status og viktighet

⁷ I Sverige var jo også konventikkelplakaten gjeldende til 1859 (Kjellberg 1994, 236). Det vil si i den første ekspansjonsperioden til bevegelsen. Konventikkelplakaten var en statlig regulering av organisert religiøst liv. Religiøse møter utenom kirkelig regi måtte ha godkjenning av prest. De første predikantene i den læstadianske vekkelsen ble derfor utnevnt som kateketer av Læstadius, og kunne dermed virke i en slags kirkelig regi. I Norge ble konventikkelplakaten avvirket i 1842 og hadde ingen betydning for den læstadianske vekkelsen.

⁸ Pietisme kommer nettopp av det latinske ordet for fromhet, *pietas*.

som møteform kommer blant annet til uttrykk når Apelthun i 1992 skriver: “I Bibelen har vi ikke funnet noen eksempler på at mennesker har kommet til tro ved egen hjelp, men alltid har de blitt hjulpet av gjenfødte kristne like fra Jesu Kristi oppstandelse” (20). Det å gå i forsamling å høre guds ord forkynt av andre “vakte” og å høre om deres trosserfaring, er det som kan inspirere og lede til at andre også kan bli “vakt” og få en revitalisert trosserfaring. Forsamlingen eller samlingen er dermed et viktig religiøst kraftsentrum, og eksisterer innenfor kirken, samtidig som den kritiserer kirken. Forsamlingen/samlingen har slik sett vært forstått som noe kvalitativt annet enn den kirkelige gudstjenesten.

Å bruke begrepet “gudstjeneste” i tillegg til forsamling, kan synes som en liten og ubetydelig endring for den utenforstående. Internt i en læstadiansk og i en kirkelig sammenheng, har også denne endrede begrepsbruken stor symbolsk betydning. Gudstjenesten har vært forstått som kirkens domene, forrettet av kirkens prester, men nå forretter også de førstefødtes predikanter i gruppens gudstjenester. Selv om aktiviteten og strukturen på de førstefødtes møter er den samme, bruker de en betegnelse som har vært forbeholdt kirken. De har dermed ”tatt” en kirkelig markør, eller et kirkelig symbol, ut av kirken og bruker den på sin egen aktivitet. Det gir signaler om at det er hos de førstefødte ”den sanne kirke” og ”de sanne kristne” finnes. Dette skjer i den samme prosess der de førstefødte også har begynt å forvalte egen dåp, konfirmasjon og nattverd (Nordvik 2013). De har dermed overtatt både kirkens ritualer og betegnelser.

Interdiskursivitet

Når de førstefødte i 2010-brosjyren bruker begrepet “gudstjeneste” om sin egen møteaktivitet så er dette innleiret i flere diskurser. Et første viktig moment er at statskirkeordningen ble avvirket i Sverige ved inngangen til år 2000. Det synes å ha generert arbeidet med en brosjyre som har vært publisert i både Norge, Sverige og Finland. Ved å være en transnasjonal gruppering med store forsamlinger i Norge, Sverige og Finland, samt USA, reiste en ny kirkepolitisk dagsorden i Sverige nye spørsmål for organisering og medlemskap for de førstefødte. Et viktig poeng i denne diskusjonen, var at de førstefødte i USA allerede var etablert som et selvstendig kirkesamfunn under navnet Old Apostolic Lutheran Church of America.⁹ En annen kirkepolitisk kontekst i Amerika førte til at læstadianske innvandrere fra nordiske land etablerte egne kirkesamfunn på 1870-tallet (Andreassen 2003). Det etablerte seg dermed en tradisjon for predikanter og egen sakramentsforvaltning i Amerika som skilte bevegelsen vesentlig fra den på Nordkalotten.

Diskusjon om egen sakramentsforvaltning på Nordkalotten ble imidlertid avvist av vekkelsens ledelse når spørsmålet kom opp på 1870-tallet. På dette tidspunkt kom nemlig en ny lovgivning for kirken i Finland som ga anledning for lekfolk å forrette nattverd. Predikanten Jonas Purnu (1829-1902), som senere ble de førstefødtes leder,

⁹ I USA teller denne gruppen ca. ti tusen medlemmer fordelt i forsamlinger i stater som Washington, Michigan, Minnesota, South Dakota, North Carolina, Delaware, Wyoming, Montana og Wisconsin. Den største forsamlingen finnes i Brush Prairie, Washington, og utgjør ca. tre tusen medlemmer (jf. Talonen 2005, 198).

skal da ha tatt initiativ til egen nattverdsgang for læstadianerne, men blitt stoppet av den daværende lederen Johan Raattamaa (1811-1899) (Sivertsen 1955, 393; Westeson [1930]1988, 38). Raattamaa skal i samme tidsperiode understreket at sakramentene “tar vi i mot av de embedsmessige prester, slik loven¹⁰ krever det” (*Brevboken av 1938*, 95-96¹¹). I tiden etter har læstadianerne søkt til de nasjonale kirker for å motta nattverd, og for dåp og konfirmasjon.

Da statskirkeordningen ble avviklet i Sverige ved tusenårsskiftet, og spørsmålet om egen sakramentsforvaltning kom på dagsorden, forelå allerede forordninger om det samme i de amerikanske forsamlingene. De juridiske rammene som Raattamaa pekte på i 1878, var nå borte også i Sverige. Etter mønster fra de amerikanske forsamlingene ble det utarbeidet et hefte til bruk i Norge og Sverige med tittelen “Ordninger for dåp, konfirmasjon og nattverd” som inneholder beskrivelser for dåp (barne- og voksendåp), konfirmasjon og nattverd. Det refereres imidlertid ikke til denne teksten i 2010-brosjyren. Trolig fordi den er utarbeidet kun til internt bruk.

Med egen sakramentsforvaltning på plass, i Norge først etter årelange diskusjoner med kirken i kjølvannet av avviklingen av den svenske statskirkeordningen i 2000 (jf. Nordvik 2013, in press), gir det trolig et insentiv til å omtale egen forsamlingsaktivitet som “gudstjeneste.” Det betyr riktignok ikke at den erstatter og fortrenger forsamling som synonym betegnelse. I 2010-brosjyren uttrykkes det slik når innholdet i “gudstjenesten” forklares:

Våre søndagsgudstjenester bygger på den tradisjonelle møteformen som har vært brukt innen evangelisk forkynnelse. Den innledes med salmesang og bønn, og deretter lesing av en preken av prosten Læstadius. [...] En viktig del av gudstjenesten er den påfølgende preken av en av predikantene, vanligvis ut fra en bibeltekst han har valgt. Gudstjenesten avsluttes med salmesang og bønn. (9).

Ved å presisere at gudstjenestene bygger på “den tradisjonelle møteformen”, signaliseres en kontinuitet i måten å organisere samlingen på. Samtidig signaliserer betegnelsen gudstjeneste en endring som er vesentlig i læstadiansk tradisjon på Nordkalotten. Når bruken av gudstjeneste om egen aktivitet kommer parallelt med at de førstefødte begynner med egen sakramentsforvaltning, signaliserer det endring og nyskaping og har stor symbolkraft. Særlig i forhold til Den norske kirke.

I tillegg til sakramentsforvaltningen understrekes også et eget barne- og ungdomsarbeid:

Forsamlingene i Norge, Sverige og Amerika har egen sakramentsforvaltning. Det betyr at våre predikanter forretter dåp og forretter ved nattverdsgudstjenester. Vi har også egen konfirmasjonsundervisning i de forskjellige lokal-forsamlinger. [...] Alle forsamlinger har gjennom skoleåret et undervisningstil-

¹⁰ Den svenske lovgivning ga ikke det samme rom som den finske på det tidspunkt.

¹¹ Brev fra Raattamaa til Johan Takkinen datert Saivonmuotka 10. juni 1878.

bud for barn. En kveld annenhver uke får de undervisning i Bibelen, katekismen og den kristne tro. [...] Våre gudstjenester, vårt barne- og ungdomsarbeid, dåp, nattverd og konfirmasjon er åpne for alle som vil delta. (10)

Også for konfirmasjonsundervisningen foreligger det egne interne dokumenter som det ikke refereres til i 2010-brosjyren.

Sammenlignet med *Av tro til tro* omtales ingen slike aktiviteter i egen regi. I stedet heter det om nattverd: “Læstadianerne har ikke fri nattverd, men den enkelte går til alters i den statskirkemenighet som han/hun tilhører” (Apelthun 1992, 21).

I 1992 omtales heller ikke noe organisert barne- og ungdomsarbeid. Under overskriften “Oppfostring” vektlegges ikke organisert trosopplæring eller konfirmasjon:

For at barna skal få nødvendig tilsyn og oppdragelse, og den trygghet som er så viktig i oppveksten, rår vi til at en av foreldrene er hjemme hos dem mens de er små. Det henstilles til dem som har barn at de tar dem med til samlingene så de kan ha et “hjem i Guds Kirke på jorden”. (Apelthun 1992, 30).

Det er med andre ord en tydelig endring i hvordan de førstefødte ordlegger seg i sin selvrepresentasjon i 2010. Når omtalen i 2010 er annerledes så er det selvsagt fordi det har skjedd endringer: De førstefødte har nå egen nattverd og de har nå et barne- og ungdomsarbeid med tilhørende konfirmasjon. Dette er aktiviteter som fører til en ny representasjon av egen organisasjon og av de førstefødte som gruppe.

Samtidig er det viktig å understreke at mye i de førstefødtes selvrepresentasjon, er den samme i de to brosjyrene. Det er en tydelig forankring i konservativ kristendom der det tas avstand fra moteklær, sminke og smykker, samt å bruke for mye av fritiden på sport. Kvinner oppfordres til å ha langt hår, men å dekke det til under gudstjenesten/forsamlingen. Vektleggingen av en troserfaring som skal forplante seg og være synlig i den enkeltes liv er dermed videreført, mens medieringen av den førstefødte forsamling som en organisert menighet med egne gudstjenester, sakramentsforvaltning og barne- og ungdomsarbeid, er ny.

Ny mediering – nytt kirkesamfunn?

Brosjyrene til de førstefødte viser at det er en religiøs gruppe som har gjennomgått organisatoriske endringer og som dermed har endret selvrepresentasjon i perioden fra 1992 til 2010. Egen sakramentsforvaltning fører til endring i deres mediering av gruppens aktiviteter, og dermed av gruppen selv. Samtidig synes det viktig å signalisere kontinuitet til en vekkelseskristendom, noe som gjøres i forsamlingsbegrepet og beskrivelsene av sentrale lærespørsmål, samt ved å understreke at hovedinnholdet i samlingene hver søndag fremdeles er det samme.

I en nordisk og norsk kirkepolitisk kontekst ligger det stor symbolkraft når de førstefødte velger å bruke betegnelser som “gudstjeneste” og “menighetsarbeid”, særlig med tanke på at dette er begreper som ikke har vært brukt i gruppens selvrepresentasjon tidligere. Det er også uvanlige begreper i en større læstadiansk sammenheng. Rent

prinsipielt, dersom kontinuitet med bevegelsens tradisjon hadde vært viktig, kunne det vært mulig å se for seg begreper som “forsamling”, “samling” og “forsamlingsarbeid”, selv om de førstefødte begynte en egen sakramentsforvaltning og et mer organisert barne- og ungdomsarbeid. Slike begrepskonstruksjoner brukes imidlertid ikke.

Når de førstefødte isteden velger å bruke betegnelser som “gudstjeneste” og “menighetsarbeid”, overtar de betegnelser som har vært knyttet til statskirkene i de nordiske landene.¹² I selvrepresentasjonen ligger dermed sterke signaler om en løsrivelse fra disse. Trass i egne samlinger, har de førstefødte – som de aller fleste læstadianske forsamlinger – stått i en så nær relasjon til statskirken at valget om å omtale egne samlinger som “gudstjeneste”, samt etablere egen sakramentsforvaltning, trolig ikke er ubevisst. De førstefødtes predikanter (og øvrige forsamlingsmedlemmer) er nok klar over at de med dette medierer og italesetter egen forsamling og egen praksis på en ny måte som signaliserer ytterligere kritikk og avstand til kirken.

Når gruppen forvalter egne sakramenter og trosopplæring, synes det underlig at de førstefødte i Norge ikke tar steget og etablerer seg som et eget selvstendig trossamfunn. I praksis, gjennom selvmedieringen i 2010-brosjyren og egen forvaltning av sentrale kristne (og kirkelige) ritualer, er det det de førstefødte gjør. Religiøs praksis og selvrepresentasjon signaliserer selvstendighet og løsrivelse, mer enn tilhørighet til kirken. Derfor er det vanskelig å forstå hva som holder de førstefødte tilbake og hvorfor det er så viktig at de dåpsritualene de selv utfører, føres inn i Den norske kirkes medlemsregister, slik de har avtalt med biskopene i Nord- og Sør-Hålogaland (jf. Nordvik 2013, in press).

En mulig forklaring til den avventende holdningen til løsrivelse, ligger selvsagt i hensynet til egne som fremdeles holder fast ved kirken. En antagelse kan være at det primært handler om eldre generasjoner og at de har et annet forhold til kirken enn de yngre har. I korrespondansen som Nordvik har analysert, framkommer at også yngre foreldre har vært bekymret for at deres barn ville stå uten kirkemedlemskap.

Et annet moment er det uavklarte i forhold til gruppens predikanter. En organisatorisk endring som medfører at dåp, konfirmasjon og nattverd forvaltes av gruppen selv, vil gi predikantene flere oppgaver som bidrar til å understreke deres maktposisjon i forsamlingen. En løsrivelse vil kreve enda tydeligere formell struktur og formelt lederskap enn i dag. En løsrivelse vil føre til større fokus på interne forhold, og dermed grobunn for maktkamp og uenighet. Per i dag synes kirken å fungere godt som en “ytre fiende” som gir en felles identitet innad som “nasjonalkirke”, der de førstefødte kan anse seg som et kraftsentrum i kirken – selv om medlemskapet er tilnærmet proforma.

Avsluttende kommentarer

For å kunne gi mening til religiøse gruppers selvrepresentasjon i brosjyrer, er det fullt mulig å forholde seg til teksten i seg selv, og dens interne relasjoner og det som er in praesentia. Det vil være interessante ting å hente ut av en slik analyse. For å kunne si noe

¹² I ulike frikirker brukes selvsagt betegnelsene menighetsarbeid og gudstjeneste. I denne sammenhengen er det et poeng at de førstefødte – som medlemmer av statskirken – nå organiserer egne gudstjenester og har et eget menighetsarbeid utenfor kirken, samtidig som de altså er medlemmer.

om endring og hvordan teksten også preges av det som er in absentia, krever analysen at teksten kan analyseres interdiskursivt. En liten tekst, som for eksempel 2010-brosjyren som er på tolv små sider, må relateres til et større tekstkorpus og krever en mer omfattende analyse av den interdiskursivitet brosjyren er en del av. Da framkommer stor betydning i en så liten og vanskelig tilgjengelig tekst. De førstefødtes brosjyrer viser en forsamling i endring. Forvaltning av egne ritualer skaper en ny forståelse og selvrepresentasjon av forsamlingen. Søndagssamlingene er blitt gudstjenester og forsamlingen framstår utad som en selvstendig menighet, mer enn en forsamling.

Litteraturliste

- Bengt-Ove Andreassen, "Where it leads. Læstadianismen i et internasjonalt perspektiv", i: *Din. Tidsskrift for religion og kultur* 4 (2002)/1 (2003), 56-64
- Bengt-Ove Andreassen, "History as religious self mediation. The case of the Firstborn Laestadians", i: *Acta Borealia* 28 (1) 2011, 1-18.
- Bengt-Ove Andreassen, "From monthly bulletins to eLaestadianism? Exploring attitudes and use of internet within the Laestadian movement", i: *Temenos* 48 (2) 2012 (under utgivelse)
- Fridtjof Apelthun, *Av tro til tro. Informasjon. Læstadianismen*. Fjell: Appell forlag 1992
- Brevboken av 1938. Skrifter og brever fra kristendommens eldste og predikanter m.fl. i vårt tidsrum, samt noen minnetaler*. Bergen: John Griegs boktrykkeri
- Brevboken av 1966. Skrifter og brever fra kristendommens eldste og predikanter m.fl. i vårt tidsrum*. Beisfjord i Ofoten: Bertheus Antonsen
- Den opprinnelige Apostolisk Lutherske Førstefødtes forsamling i Norge, *Læstadianismen – en levende vekkelsesbevegelse*, [Uten utgiver og sted] 2010
- Norman Fairclough, *Analysing discourse. Textual discourse analysis for social research*. London: Routledge 2003
- Ingvild S. Gilhus, "Metodisk mangfold: Utforskingen av en religiøs tekst", i: *Metode i religionsvitenskap*, red. av Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig. Oslo: Pax forlag 2006, 89-105
- Ingvild S. Gilhus, "The non-confessional study of religion and its normative dimensions", i: *Difficult normativity. Normative dimensions in research on religion and theology*, edited by Jan-Olav Henriksen. Frankfurt am Main: Peter Lang 2011, 95-107
- Nils Gilje og Tarald Rasmussen, *Tankeliv i den lutherske stat. Norsk idèhistorie. Bind 2*. Oslo: Aschehoug 2002
- Rosalind Gill, "Discourse analysis", i: *Qualitative Researching with text, image and sound. A Practical Handbook*, edited by Martin W. Bauer and George Gaskell. London: SAGE Publications 2000, 172-190
- Isabel Hofmeyer, "Text", i: *Key Words in Religion, Media and Culture*, edited by David Morgan. New York & London: Routledge 2008, 198-208

- Titus Hjelm, "Discourse analysis", i: *The Routledge Handbook of Research methods in the Study of Religions*, edited by Michael Stausberg and Stephen Engler. New York: Routledge 2011, 134-150
- Stewart M. Hoover, "Audiences", in: *Key Words in Religion, Media and Culture*, edited by David Morgan. New York & London: Routledge 2008, 31-43
- Knut Kjellberg, *Folkväckelse i Sverige under 1800-talet*, Carlssons bokförlag: Stockholm 1994
- Knut Kjelstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var*, Oslo: Universitetsforlaget 1993
- Roald E. Kristiansen, *Preliminær matrikkel over læstadianske predikanter i Norge 1850-2000*, Universitetet i Tromsø: Stensilserie D nr. 03 2004
- Bruce Lincoln, *Gods and Demons. Priests and Scholars. Critical exploration in the history of religions*, Chicago: The University of Chicago Press 2012
- Tore Meistad, *Kristendommens historie. En innføring*, Høyskoleforlaget: Kristiansand 2000
- Torgeir Nordvik, "Protestbevegelse eller nytt kirkesamfunn? De Førstefødte læstadianere tar sakramentene i egne hender", i: *Din. Tidsskrift for religion og kultur* 2013 (in press)
- Johan Pietiläinen, "Begreppet "De förstföddas församling", i: *Brevsamling från den læstadianska väckelsen. Från ca. 1850-1966*, red. av J. Pietiläinen. Luleå: Johan Pietiläinen 1966, 9-11
- Tarald Rasmussen og Einar Thomassen, *Kristendommen. En historisk innføring*, Oslo: Universitetsforlaget 2000
- Dagmar Sivertsen, *Læstadianismen i Norge*, Oslo: Forlaget land og kirke 1955
- Jeremy Stolow, "Religion and/as Media", i: *Theory, Culture & Society*, 22 (4) 2005, 119-145
- Jouko Talonen, "Laestadianism/Apostolic Lutheranism in North America Today", in: *A Godly Heritage. Historical view of the Laestadian revival and development of the apostolic Lutheran church of America*, edited by Aila Foltz and Miriam Yliniemi. Frazee: The editors 2005, 195-210
- Hjalmar Westeson, *Ödemarksprofetens lärjungar*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelsens förlag [1930]1988

Forfatterbiografi

Bengt-Ove Andreassen (f. 1973) er ph.d. i religionsvitenskap og tilsatt som førsteamanuensis ved Institutt for lærerutdanning og pedagogikk ved Universitetet i Tromsø. Hans faglige arbeider har de siste årene rettet seg særlig mot religion i det norske utdanningssystemet, religionsdidaktiske emner og læstadianismen.

English summary

In 1992 and 2010 the group within the Laestadian tradition labeled "the firstborns" or "the firstborn group" published brochures in which they express their beliefs and identity. Using a discourse analytical approach the article aims to examine the First-

born's self-representation in these brochures. A goal is to investigate whether or not the Firstborn self-representation has changed in the period between the two brochures. A main argument is that the group's mediation and way of representing themselves in 2010 is characterized by a new use of established concepts which point to a possible secession from the Norwegian State Church and the establishment of a separate independent religious organization.

Nøkkelord

læstadianismen, mediering, religion, diskursanalyse, tekst, interdiskursivitet